

tio aliqua consecuta est, quæ quidem in eodem die saltem inter partes viciniores aquæ et terræ incipere potuit. An vero in hoc eodem die aliquæ partes terræ in lapides, saxa, rupes, arenam, et similia commutatae sint, vel paulatim actione Solis et aliis influentis cœlorum, intervenientibus aliis mutationibus, et mixtionibus elementorum facta fuerint, incertum est, et ad explicationem hujus operis tertii diei non multum refert. Infra vero aliquid circa hoc addemus.

23. *Tertium dubium a quo facta sit congregatio aquarum.* — *Eugubini responsio.* — *Rejicitur dupliciter.* — Atque ex his, quæ de loco et congregatione aquarum diximus, facile possunt expediri alia dubia, quæ hic consequenter excitari solent. Est ergo tertium dubium a qua efficiente causa hæc congregatio aquarum facta fuerit. Fuit enim opinio Eugubini in Cosmopœia illam congregationem et separationem aquarum non esse factam immediate a Deo et per potentiam ejus, sed per actionem Solis attenuantis aquam, et excitantis terram potentissima et calidissima virtute, qua tunc vigebat. Quod si objiciatur, quia hoc modo non potuisse congregatio aquarum tam brevi tempore consummari; respondet illud non esse inconveniens, quia licet in illo die fuit congregatio aquarum inchoata, non oportuit eodem die consummari; unde etiam concedit non totam terram eodem die, sed successu temporis apparuisse. Sed haec sententia multa falsa continet. Primum, ac præcipuum est hoc ultimum, nam repugnat Scripturæ dicenti, statim ac Deus dixit: *Congregentur aquæ in locum unum*, ita factum esse, et terram apparuisse in eodem die, quod certe non dictum est de particula terræ, sed de terra, quæ habitanda erat, et herbis et arboribus ornanda. Secundo mera fictio est, quod actione Solis potuerit illa congregatio aquarum fieri, non solum propter rationem factam, scilicet, quod illo modo, nec per diurnam annorum multitudinem potuisse illa congregatio aquarum fieri; sed etiam quia illa congregatio aquarum non est facta per attenuationem, aut elevationem aquæ, sed per motum localem, quem sol efficere non poterat.

24. *Concavatum terræ ad congregandas aquas præcipue auctor Deus.* — *Et fortasse solus id præstitit.* — Distinguenda ergo sunt duo, quæ circa aquam et terram in hoc opere facta esse diximus. Primum fuit quasi effondere terram, et concava loca in ea facere; et hæc pars illius operis sine dubio facta fuit brachio divi-

næ omnipotentiæ. Manifestum est enim, nulla actione cœlorum, aut ventorum fieri potuisse. Non dubito tamen, quin ministerio Angelorum fieri potuerit, quia naturalem potestatem habent movendi localiter corpora: actio autem illa, ut diximus, per solam motionem localem facta est, si per se, ac præcise spectetur, ut ad congregationem aquarum ordinabatur. An vero Deus in illo opere ministerio Angelorum usus fuerit, mihi incertum est, quia nec Scriptura aliquid insinuat, neque apud graves auctores aliquid in hoc dictum invenio. Si cui tamen placuerit id affirmare, nihil erit incommodi, tum quia in formatione corporis humani aliquod ministerium Angelos exhibuisse, multi sentiunt, ut infra videbimus, cum tamen opus illud et nobilius fuerit, et ad opera sex dierum pertinuerit: tum etiam, quia simile argumentum sumi potest ex motibus cœlorum, qui in eisdem diebus ministerio Angelorum facti sunt: tum præterea, quia ex tunc potuit Deus uti opera Angelorum ad distinctionem, vel ornatum corporum universi quoad ea, quæ per naturalem virtutem angelicam fieri poterant. Talis autem erat, ut dixi terræ mutatio, quia licet esset magnæ quantitatis et ponderis, et velocissimo et quasi subitaneo motu in loca excelsa, et per medium aquas plenum transrenda esset, hoc totum non videtur naturalem vim motivam omnium Angelorum superare: ergo non est incredibile factam esse Angelorum ministerio. Nihilominus tamen semper verum erit, fuisse peculiare opus omnipotentiæ Dei, et ab ipso principaliter ut a primo auctore naturæ factum esse, quia Angelis non est concessum immutare corpora simplicia, quæ sunt primariae partes universi pro suo arbitrio, sed solum quantum per divinam voluntatem, et providentiam illis conceditur; et ideo neque tunc potuissent tantam mutationem in elemento terræ facere, nisi illis peculiariter jussum fuisse. Unde si per illos facta est illa mutatio, illo modo, et ex illis locis, et in ea quantitate, et ad ea loca terra transposita est, quæ per divinam jussionem designata sunt: propter quod Deus semper fuit principalis illius operis auctor, præter concursum generalem, quem etiam dare oportuit. Addo denique, tam arduum, et difficile fuisse illud opus, ut non sit incredibile, superasse naturalem virtutem motivam cuiuscunque angelii, etiam maximi. Fortasse enim difficilius fuit sic transmutare terram, quam mouere cœlum, quia cœlum in suo motu nihil resistit: terra autem multum resistebat, præsertim si circumstantiae ponde-

rentur, quas paulo antea indicavimus. Virtus aulem motiva Angelii, etiamsi magna sit, finita est: unde fieri potest, ut per resistantiam mobilis superetur, et hac ratione fortasse solus

Deus sua infinita virtute illud opus perfecit, si virtus Angelii erat naturaliter insufficiens, neque illam supernaturaliter confortare, aut elevere, vel alia simili ratione ea uti oportebat.

23. *Ipsa vero aquarum confluentia localis ad caritates, non a vento causata est, ut Eugubinus fingit.* — Alia pars illius operis fuit aquam in illa terræ loca intrudere; et hoc dicunt aliqui, et sentit etiam Eugubinus supra, factum esse per aliquem ventum validum, et vehementem a Deo ad id operis excitatum. Sed hoc dicitur sine fundamento: et præterea non videtur fieri potuisse secundum ordinatam providentiam, quia neque tunc videtur fuisse sufficiens naturalis materia ventorum ad illam mutationem aquarum sufficientium sine magna, multumque violenta totius aeris mutatione: neque etiam erant causæ naturales, quibus posset vel materia illa præparari, vel tam vehementer commoveri; unde si necessaria fuisse causa creata extrinsecus impellens aquam, potius alicui Angelo, quam vento eset ille impulsus tribuendus. Verumtamen divisor Basilius, in homil. 4 Exaemer., dicit Deum impressisse aquis peculiarem vim internam, a qua in loca illa impellerentur. Idemque sensit Ambrosius, lib. 2 Exaemer., cap. 3. Primum autem omnium nativa proprietas aquæ, et naturalis propensio ibi operata est. Nam licet aqua supra terram naturaliter quiescat, si tamen inferius terra subtrahatur, naturaliter etiam descendit, ubicumque foramen, aut viam procliviorem inveniat, quod non philosophia solum, sed etiam experientia satis monstrat. Ita ergo in illa congregatione aquarum factum est, nam per effusionem terræ subtrahebatur vicinis aquis sustentaculum, et ideo naturaliter ad inferiora loca delabi coeperrunt: et crescente hiatu terræ aquæ proclivius defluebant, donec omnium congregatio facta est. Quod si fortasse, ut illa congregatio citius consummaretur, necessarius erat velocior motus, quam per solam aquæ gravitatem naturalem fieri posset, ad hanc velocitatem deservire potuit vis divinitus impressa, illa tamen naturalis non esset, sed pro eo tempore addita, et naturæ non repugnans. Considerari vero etiam potest, cum terra velocissime subtraheretur, consequenter fuisse etiam necessarium velocissimum motum aquæ ad replendum vacuum, et ex hac parte totam illam velocitatem fuisse

aliquo modo naturalem et ab intrinseco, quamvis fortasse etiam hoc titulo sine peculiari adiutorio, seu impulsu auctoris naturæ fieri non potuerit.

26. *Quartum dubium de alteratione alia terra, ne rpe siccatione, a quo sit facta.* — *Eugubinus illam siccationem tribuit soli, sed resellitur.* — Eidem operi addi solet terra exsiccatio, quæ illius verbis indicatur, et appareat arida; quod notavit Ambrosius, lib. 3, Exaemer., cap. 4, dicens, non terram, quia potest esse luto permixta et aquæ madida, sed aridam, dictam esse ut siccum, et aptam culturis fuisse notetur.

Cum autem sub aquis humida et luctuosa, seu limosa fuisse videatur, quartum dubium est, per quam causam tam brevi exsiccati potuerit. Eugubinus supra id tribuit soli. Sed hoc impugnat Ambrosius, loco citato, quia nondum sol creatus erat: sed in eo Eugubino favere potest, quod supponere videtur, si sol creatus fuisse, ad exsiccandam terram sufficere potuisse. Nos autem credimus solem jam tunc fuisse creatum, et nihilominus verisimilius opinamur, non potuisse tam brevi tempore totam terram exsiccare. Primum quidem, quia terra non solum apparuit, et exsiccata est in hoc nostro hemisphærio (ut putarunt antiqui, et credibile putat Augustinus, lib. 16, de Civitate, cap. 9), sed etiam in toto mundo habitibili, cuius pars est etiam aliud hemisphærium, ut experientia docuit. At vero non potuit sol utrumque hemisphærium exsiccare tam brevi tempore, quia priusquam integrum cursum unius diei per utrumque hemisphærium absolveret, tota terra apparuit arida; quia simul ac congregatio aquarum consummata est, terra exsiccata est: congregatio autem aquarum in quadam parte hujus diei absoluta est: nam in altera terra germinavit, ut dicimus: ergo non potuit illa exsiccatio terræ per actionem solis ubique fieri. Imo neque in isto hemisphærio potuit sol in tam brevi tempore omnino terram exsiccare: si verum est, quod supponitur, terram fuisse relictam profunde madefactam et oblitamatam: nam experientia constat, non posse solem tam brevi tempore terram nimis luctuolam exsiccare; quod autem Eugubinus ait, solem fuisse tunc ardentiorem, et ad urendum et exsiccandum, majori virtute præditum, fictitum est, nam sol incorruptibilis est, et contrarium non habet, et ideo semper idem tam in substantia, quam in proprietatibus, et virtute agendi perseveravit.

27. *Alii tribunt vento urenti, qui etiam*

impugnantur.—Alii vero addunt, misisse Deum ventum urentem super terram ad exsiccandam illam, quod putant in illis verbis indicatum, *Spiritus Domini ferebatur super aquas*, et adducunt exemplum de tempore diluvii, Gen. 8, et de exsiccatione maris rubri, Exodi 14. Sed in superiori libro rejicimus hujusmodi sensum illorum verborum, *Spiritus Domini ferebatur super aquas*, quia nec spiritus ille fuit ventus, et quamvis esset, non movebatur super terram ad exsiccandam illam, sed super aquas ad fo-vendas illas, nec ferebatur hoc die tertio, sed ante omnem diem. Nec exemplum de diluvio est accommodatum, tum quia etiam ventus non videtur tunc excitatus ad exsiccandam terram, sed ad nubes dissipandas, quantum ex illis verbis colligi potest, *Adduxit Deus spiritum super terram, et imminutae sunt aquae.* Tum etiam, quia licet Deus spiritum illum flasset ad exsiccandam terram, non uno, sed multis diebus potuit terram exsiccare, ut ex dicto loco Genesis constat. Exsiccatio etiam maris rubri non est cum effectu exsiccandi universam terram comparabilis, quia locus maris rubri brevis erat et facilis, quantum ad commoditatem transitus sufficeret, exsiccari poterat. Denique in praesenti loco nulla fit mentio venti, aut spiritus, quo Deus ad exsiccandam terram usus fuerit, et ideo sine fundamento asserendum non est, præsertim cum vix sit credibile, potuisse id tam brevi tempore per ventum fieri sine majori miraculo.

28. *Verior causa siccationis terræ.*—Et ideo multo facilius dicitur Deum sua potentia exsiccasse terram, quod non tantum agendo, sed etiam impedimenta subtrahendo, et qualitates contrarias non conservando, id facere potuit. Hoc enim satis erat, ut terra ipsa ad propriam et nativam siccitatem se reduceret. Imo hinc aliqui conjectant non fuisse tunc terram sub aquis nimis lutulentam, et madefactam, quia tunc erat utrumque elementum in sua paritate et integritate: est autem probabilis philosophorum sententia inter elementa sic constituta in suis locis naturalibus non esse mutuam alterationem, vel permixtionem in confiniis eorum: quia alias non possent in suis naturalibus locis conservari, sed potius progressu temporis unum aliud corrumperet. Sic ergo existimo fieri potuisse, ut licet terra esset sub aquis, nulla pars aquæ descendere, et penetrare terram, quia et terra erat sufficienter obdurata et compacta, et aqua non gravitabat, sed quieta permanebat; et simili ratione poterant illa elementa ita esse disposita secundum

proportionem æqualitatis, ut inter ea nulla vel tenuis valde fieret alteratio. Quod si ita est, facillime fieri potuit, ut statim, aut brevissimo tempore terra exsiccaretur, etiam sine extrinseco agente per solam aquæ subtractionem et per reductionem ab intrinseco, si ea indigebat, id est, si naturalis ejus dispositio aliqua ex parte immutata fuerat, nam, ut dixi, hoc etiam incertum est; et ad hoc etiam ponderantur verba illa, *congregentur aquæ, et appareat arida,* nam in illis significatur, non prius apparuisse terram, et postea fuisse aridam factam, sed statim aridam et siccum apparuisse: nunc vero non examinando illam philosophicam doctrinam, valde probabile credimus, saltem divina efficacitate factum esse, ut terra statim siccata et in sua naturali dispositione apparuerit. Ita enim verba Scripturæ sonant, et nullum hoc est inconveniens: imo perfectioni divini operis valde consentaneum est.

29. *Corollarium ex dictis aquas omnes easque dulces fuisse congregatas in unum locum.*—Unde obiter colligo eum Basilio supra universam aquam fuisse in loco præparato congregatam, et omnino, ac omni ex parte, a terra, quæ appetat, fuisse separatam. Nam Scriptura indefinite dicit, *congregentur aquæ*, in quo modo loquendi omnes aquas includit, et nullam excipere permittit. Præsertim cum addat, *dux sub cœlo sunt*, nam omnes aquæ existentes in terra, vel proxime supra terram, sub cœlo sunt: ergo omnes illæ in loco maris sunt congregatae, et ideo non recte aliqui, ut supra referebam, inter aquas dulces et falsas distinguunt, dicentes solum aquas falsas congregatas esse in locum peculiarem, relictis aquis dulibus in aliis terræ locis. Nam hæc distinctio imprimitur verbis Scripturæ, ut ponderavimus, et deinde non potest accommodari, nam omnes aquæ ante hanc congregationem dulces erant, id est, sine sapore, ut naturalis dispositio aquæ postulat: ergo potius dulces congregatae fuerunt: postea vero distinctio illa fieri potuit, non omnes partes aquæ saliendo, quod an ita factum sit non satis constat, quomodo autem fieri potuerit statim dicam, nunc solum assero nullam aquam intra terram quasi illi admixtam relictam fuisse. Excipit tamen Pererius humor aqueum, nam illum censet non fuisse a terra separatum, quia illo veluti glutine compacta terra consistit, et sine illo in minutissimum pulverem dissolvetur. Hoc tamen, ut verum fatear, non satis intelligo, nam si humor ille aqueus est aliqua substantia corporea, tunc in hoc orbe terræ nulla erat præter

elementum aquæ et terræ: ergo ille humor esset vera aqua, atque ita non omnis aqua fuisse a terra sejuneta. Si vero ille humor non est substantia, erit aliqua humiditas, quæ est dispositio contraria naturali conditioni terræ: ut simplex elementum est. Quapropter non credo indigere elementum terræ extrinseco humore aqueo, ut in se compactum, et in suis partibus integrum, et continuum subsistat. Nullam enim rationem hujus necessitatis inventio, nec video, cur substantia terræ pura non possit ita consistere, sicut cætera elementa pura, et integra conservantur.

30. *Quinto suboritur dubium contra præcedens corollarium militans.*—*Responsio altera ex Basilio.*—Vide Conimbricenses in libros Meteororum, tract. 8, c. 2, et Pereiram, Gen. 1. —*Ad confirmationem.*—Hic tamen oritur ex dictis ultimum dubium, quo sensu dictum fuerit, aquas fuisse congregatas in unum locum, cum videamus nunc in plura loca, imo et in plura maria esse divisas, nimirum, Oceanum, Mediterraneum, Rubrum, Arabicum, Persicum, Caspium: præter quæ sunt etiam multa flumina, stagna, paludes, etc. Quæ omnia non est verisimile postea fuisse divisa, sed a principio ita fuisse aquas congregatas: non ergo in unum, sed in plura loca congregatae sunt. Et augetur difficultas, quia non est verisimile, totam aquam universi hoc die salsam fuisse effectam, id enim non fuisse terræ proficuum: ergo necessarium fuit plura esse aquarum loca, quia in eodem non potuerint aqua salsa, dulcis simul existere. Responderi potest primo, non esse necessarium, illam loci unitatem respectu omnium aquarum intelligere, sed tantum respectu terræ, ita ut perinde dictum sit, *in locum unum*, ac si diceretur, in locum separatum, ita ut amplius terram non operaret. Quod fieri optime potuit, congregando aquas in varia loca partialia, quæ ad prædictum finem unus integer locus diei possunt, quamvis non sit continuus. Addit vero Basilis, estque valde probabile, locum illum vere et proprie fuisse unum, cuius principale corpus est Oceanus, ejus vero partes minus principales sunt cætera aquarum loca, quæ non sunt omnino divisa, sed per externas vias, vel internos meatus terræ illi conjunguntur. Nam cætera maria illi continuantur manifeste, præter Caspium, de quo inter autores controversia est, an cum Oceano continuetur, quam hic disputare non est necesse, quia licet exterior continuatio illius cum Oceano nulla sit, verisimilis est per plura flumina, quæ in

CAPUT VII.

QUOMODO HERBA VIRENS, ET CÆTERA VEGETABILIA
HOC DIE FUERINT PRODUCTA.

1. *Prima et præcipua quæstio tacta a D. Thoma.*—*Quid respondeat Augustinus.*—*Ejus probatio prima.*—*Probatio secunda.*—*Tertia.*—Hoc est aliud hujus diei tertii opus, quod his verbis Gen. 1, discribitur, *Vidit Deus, quod esset bonum*, et ait, *Germinet terra herbam virentem*, etc. Circa quæ verba, et totam hujus partis narrationem nulla fere occurrit nova quæstio gravis: et ideo per brevia dubia rem totam expediemus. Præcipua enim difficultas hic est, quam attingit D. Thomas, 4 p., q. 69, a. 2, au hæc productio plantarum hoc die facta intelligenda sit de productione ipsarum in proprio esse actuali, et formalí (ut sic rem explicem) vel de productione tantum in semine, et in potentia. Nam divus Augustinus, lib. 3 Genes. ad lit., cap. 4 et 5, et lib. 8,